

MAREK NOWOSAD

O UWARUNKOWANIACH FUNKCJONOWANIA UNIwersYTECKICH STACJI NAUKOWYCH

Abstrakt: W artykule wydzielono sześć czynników mających istotny wpływ na efektywność działania stacji naukowych, szczególnie funkcjonujących w ramach uniwersytetów. Do tych czynników zaliczono: zaangażowanie osób prowadzących bezpośrednią działalność, możliwości finansowe i organizacyjne, warunki lokalne, współpracę z innymi jednostkami, zainteresowanie tą działalnością uczelnianych władz zwierzchnich, uregulowane stosunki własnościowe dotyczące terenu i budynku stacji.

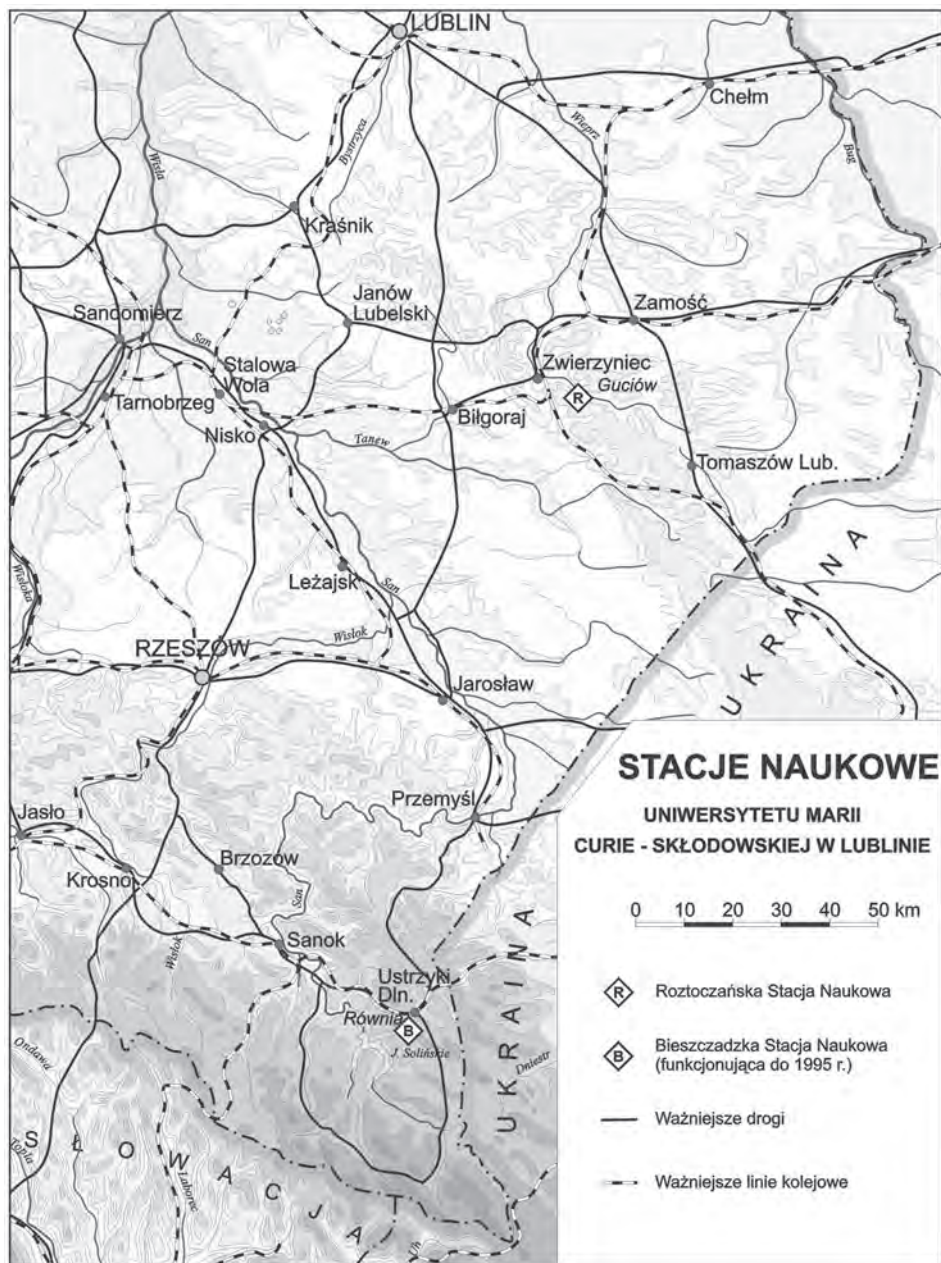
Słowa kluczowe: stacja naukowa, geograficzne badania terenowe, Równia, UMCS.

1. Wstęp

Niniejszy artykuł zawiera refleksje autora, który w okresie 1981-1995 był pracownikiem Bieszczadzkiej Stacji Naukowej Instytutu Nauk o Ziemi Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej. Stacja ta, wcześniej będąca Stacją Katedry (później Zakładu) Geografii Fizycznej UMCS, powstała na przełomie lat 50. i 60. XX w. na terenie dawnego parku podworskiego w Równi k. Ustrzyk Dolnych (ryc.1). Historia działalności Stacji została opisana przez A. Henkla (1985), ostatniego jej Kierownika, który pełnił tę funkcję przez kilkanaście lat, a także przez M. Małyśz (1984) i M. Nowosada (1984, 1986). Stacja przestała istnieć w połowie lat 90.

Gdy patrzę z perspektywy lat na różne okresy w funkcjonowaniu Stacji w Równi, widoczne stają się czynniki, które można (moim, subiektywnym zdaniem) określić stosunkowo ogólnie, jako – UWARUNKOWANIA SPRAWNEGO I EFEKTYWNEGO FUNKCJONOWANIA STACJI NAUKOWYCH, w szczególności uniwersyteckich. Do czynników decydujących o efektach działalności stacji naukowej można zaliczyć:

- a) zaangażowanie osób prowadzących bezpośrednią działalność,
- b) możliwości finansowe i organizacyjne (m.in. odległość stacji od macierzystej uczelni),
- c) warunki lokalne terenu w okolicy stacji, m.in. atrakcyjność fizjografii pod kątem tematów badawczych,

Ryc. 1. Lokalizacja Stacji Naukowych UMCS (opracowanie mapy dr K. Kałamucki).
 Fig. 1. Localisation of field stations of the Maria Curie-Skłodowska University, Lublin
 (author: Dr. K. Kałamucki).

- d) współpracę z innymi jednostkami,
- e) zainteresowanie tą działalnością uczelnianych władz zwierzchnich,
- f) uregulowane stosunki własnościowe dotyczące terenu i budynku stacji.

Kolejność wymienionych czynników jest subiektywna. Oczywiście, poszczególne czynniki są zależne od siebie, np. współpraca z innymi jednostkami (pkt d) zależy często od zaangażowania osób prowadzących bezpośrednią działalność (pkt a) itp. Rola każdego z wymienionych czynników jest ważna.

Przykłady znaczenia poszczególnych czynników przedstawiono dla stacji naukowych Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej – przede wszystkim dla Stacji w Równi k. Ustrzyk Dolnych (funkcjonowała w latach 1959-1995), a także w Guciowie k. Zwierzyńca (istnieje od 1980 r.). Zmieniające się znaczenie poszczególnych czynników w różnych latach funkcjonowania Stacji w Równi miało odbicie w wynikach badań naukowych oraz w działalności dydaktycznej.

2. Czynniki wpływające na działanie stacji naukowych

2.1. Zaangażowanie pracowników

Wydaje się, że zaangażowanie poszczególnych osób, czy też grup osób, pracujących bezpośrednio w stacjach naukowych prowadzi:

- a) z jednej strony do konkretnych efektów (badania dokumentowane publikacjami dobrej jakości, ciekawe zajęcia dydaktyczne, prace magisterskie),
- b) z drugiej - do wykorzystania przez te osoby działalności związanej ze stacją do własnego dalszego efektywnego rozwoju.

Analizując działalność Stacji UMCS w Równi, uważam, że wyróżnić można dwa okresy, w których zaangażowanie osób prowadzących działalność w Stacji było duże. Są to – moim zdaniem – lata 60., gdy w działalność Stacji była włączona grupa pracowników Katedry Geografii Fizycznej UMCS pod kierunkiem prof. A. Malickiego oraz okres reaktywacji działalności pod kierunkiem A. Henkla w latach 80. W latach 60. naukowcy z Lublina przyjeżdżali do Stacji na miesięczne dyżury. Od listopada 1970 r., przez dalsze ćwierć wieku, w stacji mieszkali osoby tam zatrudnione. Sposób funkcjonowania Stacji w tych dwóch okresach był w związku z tym wyraźnie inny.

Wydaje się, że zaangażowanie wynika z jednej strony z aktywnego nastawienia tych osób do własnej działalności, a z drugiej – z szeroko rozumianych warunków pracy w stacjach naukowych. Warunki występujące w Stacji w Równi w latach 60. i 80. pozwalały na szeroką realizację działalności naukowej. Większość z przyjeżdżających w latach 60. osób to ówcześni asystenci w stopniu magistra. Kilkoro z nich tak pokierowało swoją dalszą działalnością, że po upływie lat otrzymało tytuły profesorskie (alfabetycznie: J. Buraczyński, L. Dolecki, M. Harasimiuk, A. Henkiel, K. Pękała, J. Wojtanowicz). Nadmienić można, że pomiary meteorologiczne w Równi w tamtym okresie zorganizował E. Michna, wtedy doktor, późniejszy profesor, Kierownik Zakładu Meteorologii i Klimatologii UMCS. Dorobek działalności Stacji w latach 60. był przedstawiony w publikacjach (Henkiel 1985; Małysz 1984).

Natomiast, spoglądając na kolejny okres aktywności funkcjonowania Stacji w Równi, na lata 80., można zwrócić uwagę m.in. na fakt, że szereg studentów, włączających się w działalność Stacji w tym czasie, uzyskało po kilku latach stopień naukowy doktora, a mianowicie: Bogusława Baran-Zgłobicka, Ewa Boro-wińska-Skowronek, Teresa Brzezińska-Wójcik, Radosław Dobrowolski, Eugeniusz Filipiuk, Andrzej Górniak (uzyskał tytuł profesora), Krzysztof Kałamucki, Wioletta Latosiewicz-Kałamucka, Teresa Mitura, Paweł Zieliński. W trakcie przygotowań doktoraty Małgorzaty Bieleckiej-Kalickiej i Radosława Janickiego.

2.2. Warunki finansowe i organizacyjne

Rola warunków finansowych zaczęła stopniowo wzrastać, w miarę wprowadzania w Polsce gospodarki rynkowej. Na początku działalności Stacji, takie uwarunkowania jak koszty energii, wody czy dalekich dojazdów z Lublina nie utrudniały działalności, ze względu na względnie niskie ich ceny. Stopniowe uwalnianie cen uczyniło około 300-kilometrową odległość Stacji od Uczelni czynnikiem hamującym jej działalność. Przykładem okazał się początek roku 1995, gdy potrzebne były zastępstwa pracownicy zamieszkującej w Równi. Koszt delegacji w celu zastępstw w Stacji pochłoniął za okres pierwszych kilku tygodni cały roczny budżet placówki.

W latach 80. komórka, nazwana wtedy Bieszczadzką Stacją Naukową, funkcjonowała w ramach Instytutu Nauk o Ziemi UMCS na prawach zakładu. Dysponowała 4 etatami, z czego tylko jeden był obsadzony przez osobę stale pracującą na terenie Stacji (T. Górecka), zaś 3 osoby pracowały w Lublinie. Funkcjonowanie stacji naukowej, gdy jej kierownik i część pracowników, pracują kilkaset kilometrów od stacji wydaje się być stosunkowo mało efektywne, choć kierując się szerzej postrzeganymi celami wydziału czy uczelni (zaangażowanie pracowników stacji w działalność dydaktyczną i organizacyjną uczelni, udział w innych tematach badawczych) może być ono przez jakiś czas optymalnym rozwiązaniem.

Struktura organizacyjna stacji powinna być dostosowana do uwarunkowań gospodarki rynkowej. Jest to szczególnie istotne przy dużej odległości stacji od uczelni. Dla mnie wzorcowym modelem, funkcjonującym w systemie parków narodowych, którego strukturę można elastycznie przenosić, po ewentualnych modyfikacjach do szkolnictwa wyższego, jest od kilkunastu lat Ośrodek Dydaktyczno-Naukowy Bieszczadzkiego Parku Narodowego. Kierujący działalnością dr T. Winnicki (zastępca dyrektora BPN) i Pracownicy Ośrodka pracują w Ustrzykach Dolnych. Oni zajmują się zarówno działalnością organizacyjną, administracyjną, finansową jak i koordynowaniem badań naukowych. Same zaś badania są prowadzone zarówno przez Pracowników Ośrodka, jak i przez badaczy z innych środowisk naukowych (z Krakowa, Warszawy, Lublina, Rzeszowa czy Wrocławia) – w zależności od bieżących potrzeb i konkretnych tematów.

2.3. Walory przyrodnicze okolicy stacji

Stacje naukowe UMCS zlokalizowane zostały w obszarach o zróżnicowanej hipsometrii, atrakcyjnych pod względem badań z zakresu szeroko rozumianej

geografii fizycznej. Warunki fizjograficzne okolicy mają zazwyczaj wpływ na profil zajęć dydaktycznych odbywających się w stacji naukowej. Stacje mogą być też bazą wypadową do prowadzenia badań w obszarach odległych o kilkadziesiąt kilometrów od niej. W zasięgu lubelskich stacji naukowych znajdował się teren Bieszczadów (Stacja w Równi) oraz Roztocza (Stacja w Guciowie), np. badania na bieszczadzkich połoninach (jeszcze przed utworzeniem tam Bieszczadzkiego Parku Narodowego) prowadzili m.in. A. Malicki, L. Dolecki, K. Pękala czy A. Szwaczko.

2.4. Współpraca z innymi jednostkami

Współpracę z innymi jednostkami można podzielić na wewnętrzną (wewnątrz instytutu, wydziału, uczelni) oraz zewnętrzną. Ten czynnik nabrał przez ostatnie dziesięciolecie zdecydowanie większego znaczenia. Dotyczy to m.in. sposobu pozyskiwania środków na działalność badawczą. Uniwersyteckie stacje naukowe mogą być i są miejscem realizacji ciekawych i potrzebnych tematów interdyscyplinarnych.

2.5. Miejsce stacji w strukturze uczelni

Miejsce stacji w strukturze uczelni wydaje się być istotne pod kątem efektów funkcjonowania danej stacji. Jeżeli władze uczelni czy wydziału określą miejsce stacji jako część jednego z zakładów, bądź jako jedną z komórek instytutu (przy podziale środków zgodnym z ustalonym algorytmem funkcjonującym dla zakładów), to możliwości finansowe stacji z reguły bywają ograniczone. Znacznie szersze spektrum tematyki badawczej, jak też większą skuteczność ekonomiczną będą miały stacje stanowiące oddzielną jednostkę na szczeblu bądź wydziału (podlegające służbowo bezpośrednio dziekanowi danego wydziału), bądź będące stacją uczelnianą – podlegającą bezpośrednio władzom centralnym uczelni.

2.6. Uregulowania formalne

Uregulowanie stosunków własnościowych dotyczących terenu i budynku stacji z reguły wydaje się być oczywiste. Jednak gdy nie jest do końca jednoznacznie określone w chwili powstawania stacji, co wynika zapewne z różnych uwarunkowań, to po latach może być utrudnieniem w funkcjonowaniu stacji. Sytuacja taka pojawiła się w Roztoczańskiej Stacji Naukowej UMCS w Guciowie.

3. Uwagi końcowe

Wydzielenie sześciu czynników decydujących o sprawnym i efektywnym działaniu uniwersyteckiej stacji naukowej jest jednym z możliwych sposobów analizowania zagadnienia. Inna jest rola tych czynników, gdy stacja znajduje się w odległości kilkadziesiąt kilometrów od macierzystej uczelni (istnieje wtedy choćby możliwość codziennego dojazdu pracownika, możliwość umieszczenia w stacji zajęć dydaktycznych z tygodniowego planu zajęć w danym semestrze,

ułatwienie dla zaplecza gospodarczo-organizacyjnego stacji), inna natomiast – gdy odległość ta jest znaczna. Wydaje się, że w tej ostatniej sytuacji szczególnie istotną rolę odgrywa owocna i aktywna współpraca z innymi jednostkami.

LITERATURA:

- Henkiel A., 1985, *25 lat Bieszczadzkiej Stacji Naukowej*, Czas. Geogr., 56, 1, 111–114.
- Małysz M., 1984, *Historia Bieszczadzkiej Stacji Naukowej w Równi*, Pr. Stud. Koła Nauk. Geogr., 3, 5-16, UMCS, Lublin.
- Nowosad M., 1984, *Dwadzieścia pięć lat Stacji Naukowej UMCS w Równi*, Wierchy, 53, 246-247.
- Nowosad M., 1986, *Wykonywanie obserwacji meteorologicznych w Bieszczadzkiej Stacji Naukowej Instytutu Nauk o Ziemi UMCS w Równi*, Wydz. Biol. i Nauk o Ziemi UMCS, Lublin.

FACTORS CONDITIONING THE ACTIVITY OF UNIVERSITY RESEARCH STATIONS

SUMMARY

The paper presents six factors which influence and control efficient and effective activity of research stations. This concerns particularly the university stations.

In the years 1981-1995, the author worked at Bieszczady Research Station of Maria Curie-Skłodowska University, Lublin. The station was located in Równia near Ustrzyki Dolne. The paper is based on the history of the station and the author's experience.

The decisive factors controlling the activity of university research stations are as follows:

- a. the commitment of the staff;
- b. the financial and organizational conditions (e.g. the distance between a station and the university);
- c. the topography and attractiveness of the area in the neighbourhood of a station;
- d. co-operation with other university units;
- e. the role in the university structure;
- f. legal issues concerning e.g. the station area property.

Marek Nowosad
Zakład Meteorologii i Klimatologii
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej
Lublin